

МІНІСТЕРСТВО СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

**ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ**

Кафедра психології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

_____ І.А. Колесник

« _____ » _____ 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВК 2.4.4. ПСИХОЛОГІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ
денної та заочної форми навчання

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 «СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ»
НАУКОВА СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 053 «ПСИХОЛОГІЯ»

Київ 2019

Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни «Психологія девіантної поведінки» для підготовки докторів філософії наукової спеціальності 053 «Психологія».

Розробник програми: Пріб Г.А. доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри психології

Рецензенти:

Дорожкін В.Р. доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України
Ткалич М.Г., доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України

Затверджено на засіданні кафедри психології.
Протокол № 1 від 28 серпня 2019 р.

Завідувач кафедри психології

Пріб Г.А.

(прізвище, підпис)

*Завідувач відділу навчально-методичної роботи,
ліцензування та акредитації освітньої діяльності*

Завиніченко Л.М.

(прізвище, підпис)

Завідувач науково-дослідної частини

Пахомова М.В.

(прізвище, підпис)

© ПрібГ.А., 2019

© Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України (ІПК ДСЗУ), 2019

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, наукова спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3 Модулів – 3 Змістовних модулів – 2	Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки	Цикл професійної підготовки ВА 1.4 Психологія девіантної поведінки за вибором аспіранта	
Загальна кількість годин –90	Наукова спеціальність 053 Психологія	Рік підготовки	
		II-й	II-й
		Семестр	
		IV	IV
		Лекції	
		20 год.	20 год.
		Практичні	
		10 год.	10 год.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		60 год.	60 год.
		Вид контролю: іспит	
	Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)		

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни: отримання аспірантами системних знань, сучасних теоретичних положень та практичних навичок в галузі психології девіантної поведінки, відповідно до сучасних вимог суспільства та позитивних змін, які відбуваються в ньому на даному етапі розвитку країни.

Завданнями вивчення дисципліни є:

- оволодіння системою знань, вмінь та навичок навчального курсу «Психологія девіантної поведінки»;
- вивчення основних питань основ девіантної поведінки, а саме психологічного аспекту;
- набуття аспірантами навичок розуміння механізмів формування та основних закономірностей девіантної поведінки з метою використання їх у практиці своєї майбутньої діяльності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни аспіранти набувають таких **компетентностей**:

Загальні вміння (компетентності):

Інструментальні компетентності:

- Здатність до формування світогляду, розвитку людського буття, суспільства і природи, духовної культури
- розуміння сутності та принципів розвитку суспільства, природи і мислення;
- знання і уміння оперувати філософськими категоріями та поняттями;
- уміння критично оцінювати і прогнозувати соціальні, економічні, політичні, екологічні, культурні та інші події та явища;
- розуміння культурологічних питань сучасності розглядати з позицій вшанування традицій і звичаїв свого народу та культурного надбання людства;
- здатність творчо мислити, вміння доводити та відстоювати власну думку;
- здатність до аналізу концептуальних засад та визначення сутності психології девіантної поведінки, основних її категорій;
- знання і уміння оперувати біологічними, психологічними категоріями та поняттями;
- Здатність до саморегуляції та здорового способу життя
- розуміння необхідності та вміння вести здоровий спосіб життя, фізичне самовдосконалення;
- уміння дотримуватися режиму роботи і відпочинку, підтримувати працездатність і здоровий спосіб життя;

- Здатність працювати з інформацією у тому числі в глобальних комп'ютерних мережах
- уміння знаходити та аналізувати інформацію з різних джерел;
- здатність до організації і планування аналітичної діяльності у сфері дослідження з анатомії та еволюції нервової системи;
- уміння будувати комунікаційну мережу для обміну інформацією та зворотного зв'язку, вести кореспонденцію;
- знання інформаційних потреб суспільства, інформаційно-пошукових ресурсів і стратегій у системі засобів масової комунікації;
- знання організаційно-функціональних, програмно-технологічних, лінгвістичних засобів системно-мережевої взаємодії та пошуку в документально-інформаційних системах;
- уміння з формування та розвитку інформаційно-когнітивних технологій стандартизації та систем управління якістю у сферах соціальної інформації.

Міжособистісні компетентності:

- Здатність здійснювати комунікаційну діяльність
- уміння усного і письмового спілкування державною мовою;
- уміння використовувати невербальні засоби комунікації;
- здатність дотримуватися загальноприйнятих норм поведінки та моралі в міжособистісних відносинах;
- уміння донести до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду в галузі професійної діяльності;
- уміння зрозуміло і недвозначно доносити власні висновки, а також знання та пояснення до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються;
- навички та уміння формування міжособових стосунків у колективі при отстоюванні власної позиції під час дискусії;
- етичні зобов'язання при опануванні до виступів доповідачів;
- уміння використовувати іноземні мови у професійній діяльності.
- Позитивне ставлення до несхожості та інших культур
- розуміння і дотримання етичних цінностей, у т.ч. у професійній діяльності;
- розуміння традицій і звичаїв інших культур, уміння проявляти толерантне ставлення;
- уміння протистояти проявам расової, національної, вікової дискримінації, гендерної нерівності;
- Здатність працювати у міжнародному середовищі
- уміння використовувати іноземну мову для забезпечення результативної професійної діяльності;
- уміння спілкуватися з експертами з інших галузей;
- Здатність до критики та самокритики

- уміння критично оцінювати явища, ситуації, діяльність осіб, спираючись на отриманні знання;
- здатність до критики та самокритики під час дискусії;
- Взаємодія (робота в команді) та уміння працювати у команді.

Системні компетентності:

- Здатність працювати самостійно і автономно
- уміння організувати процес виконання завдань у відповідності до принципів управління.
- Здатність діяти з позицій соціальної відповідальності, займати активну громадянську позицію
- Здатність займати активну життєву позицію та розвивати лідерські якості
 - здатність захищати свої права людини та громадянина;
 - знання і уміння створювати власний імідж та вдосконалювати його складові: зовнішній вигляд, манери;
 - уміння встановлювати життєві цілі, визначати їх пріоритетність, планувати власну кар'єру;
 - уміння добирати і використовувати методи соціально-психологічного впливу у професійній та інших сферах діяльності.
- Здатність виконувати професійну діяльність у відповідності до стандартів якості
 - знання й уміння, щоб забезпечувати якісне виконання завдань професійної діяльності на основі інструкцій, методичних рекомендацій, встановлення норм, нормативів, технічних умов тощо;
 - здатність вносити рекомендації по введенню нових чи змін існуючих вимог до якості.
- Здатність до формування культури мислення, її сприйняття
- уміння формулювати і висловлювати думки до подій, ситуацій виробничого характеру, уміння слухати та сприймати думки інших.
- Здатність до навчання
 - розуміння й усвідомлення меж своїх знань, уміння набувати і засвоювати нові знання;
 - здатність застосовувати знання на практиці;
 - уміння вибрати альтернативні методи навчання;
 - критично мислити і генерувати креативні ідеї та вирішувати важливі проблеми на інноваційній основі.
- здатність працювати самостійно при опрацюванні джерел, підготовці доповіді з презентацією, підготовці альтернативних підходів до висвітлення теми дискусії;
 - турбота про якість доповіді та презентації;
 - бажання досягти успіху при обговоренні тем доповідей з презентацією;

- уміння реалізовувати проекти в сфері вирішення питань психології девіантної поведінки.
- Здатність формувати нові ідеї (креативність)
- уміння формулювати та ініціювати нові ідеї, формулювати її мету, завдання, необхідні ресурси;
- уміння використовувати загальнонаукові та креативні методи пізнання у професійній діяльності;
- здатність провадження дослідницької та/або інноваційної діяльності.
- Здатність адаптуватися до нових ситуацій у професійній діяльності
- уміння розвивати особисту стресовитривалість, саморегуляцію, уникати не допускати систематичного перевантаження організму, підтримувати психоемоційне здоров'я.
- уміння зберігати трудову активність у екстремальних ситуаціях.

Спеціальні (фахові) вміння (компетентності)

- знання цілей та принципів проведення превентивної роботи;
- знання теорії та моделей психологічної роботи в галузі превентивної психології;
- знання технології, форм і методів превентивної роботи;
- знання соціально-психологічних особливостей та потреб груп превентивного впливу;
- знання етико-професійних якостей, функцій та ролі практичного психолога в превентивній роботі;
- знання основних моделей і технології превентивної роботи в інших країнах;
- знання способів запобігання та зменшення негативних впливів на неповнолітнього;
- уміння використовувати знання, форми, методи, умови для проведення превентивної роботи;
- уміння робити науковий аналіз негативних явищ і моніторингом превентивної роботи;
- уміння інтегрувати теоретичні знання з питань превенції у практичну діяльність;
- уміння передавати превентивні знання, надавати консультативну допомогу;
- уміння аналізувати власні вміння та навички, особистісні риси;
- уміння критично аналізувати і оцінювати діючу превентивну практику;
- уміння ставити завдання та визначати технологію превентивної роботи;
- уміння планувати та розробляти програми і заходи превенції негативних явищ серед неповнолітніх
- уміння отримувати необхідну для превентивної роботи інформацію з різних джерел;
- уміння дотримуватись етико-професійних принципів в роботі.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Загальні особливості психології девіантної поведінки

Тема 1. Девіантна поведінка як предмет наукового пізнання.

Тлумачення терміну „девіантна поведінка“, його синоніми. Поняття та предмет психології девіантної поведінки. Місце психології девіантної поведінки в системі наук про поведінку. Становлення психології девіантної поведінки як спеціальної наукової та навчальної дисципліни. Структура психології девіантної поведінки. Завдання, проблеми та перспективи психології девіантної поведінки в сучасних умовах.

Девіантна поведінка як проблема кримінології. Девіантна поведінка як проблема соціологічних досліджень. Теорія аномії - соціальної дезорганізації В.Дюркгейма. Теорія аномії в розробках Р.Мертон, Т.Парсона, Себастьяна де Гразія, Ж.-Н.Фішера. Теорія диференційованих можливостей Говарда і Орліна. Теорія диференційованої асоціації Сазерленда. Теорія таврування І.Гофмана.

Біологічні концепції девіантної поведінки (Ч.Ломброзо, Е.Кречмер, ХШелдон, У.Пірс, Х.Айзенк). Психологічні концепції девіантної поведінки.

Тема 2. Співвідношення понять «нормальна поведінка» та «девіантна поведінка».

Визначення понять «норма», види норм. Основні підходи, що пояснюють ці феномени. Біопсихологічні концепції норми та патології в теоріях З. Фрейда та Ч. Ломброзо.

Значення соціальних норм для людини та суспільства. Функції соціальних норм. Класифікація соціальних норм. Морфологічна структура соціальної норми.

Тема 3. Проблема девіантної поведінки в психології

Поняття «нормальної» («здорової») та «ненормальної» («деструктивної») особистості в психології.

Підхід до проблеми девіантної поведінки в екзистенціальній психології. Екзистенціальна фрустрація і екзистенціальний вакуум (В. Франкл). Девіантна поведінка в гуманістичній психології - наслідок екзистенціальних проблем і порушень духовного розвитку особистості. Блокування процесу самоактуалізації (К. Роджерс). Екзистенціальні протиріччя (Е. Фром). Девіантна поведінка з позиції психоаналітичного напрямку (Фрейд, К.Юнг, А.Адлер, О.Ранк, Берн). Девіантна поведінка як результат наслідків (І. Павлов, Дж. Уотсон, Б. Скінер). Девіантна поведінка з позиції соціально-

когнітивної теорії (А. Бандура). Копінг, копінг - поведінка, копінг- ресурси особистості.

Темпераментна збалансованість та гармонійність характеру людини. Параметри гармонійного характеру. Адаптивність та самоактуалізація. Феномени здорового глузду та казуальної атрибуції. Порівняльна характеристика гармонійних та дисгармонійних рис характеру людини. Поняття «акцентуації» характеру в психології. Типологія акцентуацій характеру. Основні ознаки відмінності акцентуації характеру від патології характеру. Вплив виховання на розвиток патохарактерологічної особистості.

Змістовий модуль 2. Психологічні закономірності різновидів девіантної поведінки та шляхи їх психокорекції

Тема 4. Види і форми девіантної поведінки.

Прояви девіантності в творчості (науці, мистецтві). Аутсайдерство. Наркотизм. Вандалізм: графіті, види графіті. Гомосексуалізм. Самогубство. Адиктивна (залежна) поведінка як різновид девіантної поведінки. Об'єкти адикції. Форми адикції. Загальні ознаки адиктивної поведінки. Адиктивні установки. Анозогнозія. Концептуальні моделі адиктивної поведінки: моральна модель, модель хвороби, симптоматична модель, психоаналітична модель, системно-особистісна модель, біопсихосоціальна модель. Фактори залежної поведінки і феномен спів- залежності.

Тема 5. Психологічна профілактика та корекція девіантної поведінки.

Поняття профілактики девіантної поведінки та соціального контролю. Загальна та спеціальна профілактика. Система соціальної профілактики в Україні та основні напрямки її вдосконалення. Перспективи розвитку служб соціально-психологічного реагування, їх функціональна характеристика.

Запобігання та профілактика окремих форм соціальної патології (злочинності, п'янства, наркотизму, суїцидальної поведінки та ін.).

Психолого-педагогічна підтримка соціально дезадаптованих підлітків. Запобігання порушень процесу соціалізації неповнолітніх в сім'ях групи ризику. Запобігання педагогічній запущеності дітей та підлітків у школі.

Соціально-психологічна та педагогічна превенція процесу криміналізації неформальних підліткових груп.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин			
	заочна форма навчання			
	Усього	в тому числі		
Лекції		Практичні	СРС	
Змістовий модуль 1. Загальні особливості психології девіантної поведінки				
<i>Тема 1.</i> Девіантна поведінка як предмет наукового пізнання.	15	3	2	10
<i>Тема 2.</i> Співвідношення понять «нормальна поведінка» та «девіантна поведінка».	15	3	2	10
<i>Тема 3.</i> Проблема девіантної поведінки в психології	15	4	1	10
Разом за змістовим модулем 1	45	10	5	30
Змістовий модуль 2. Психологічні закономірності різновидів девіантної поведінки та шляхи їх психокорекції				
<i>Тема 1.</i> Девіантна поведінка як предмет наукового пізнання.	23	5	2,5	15
<i>Тема 2.</i> Співвідношення понять «нормальна поведінка» та «девіантна поведінка».	22	5	2,5	15
Разом за змістовим модулем 2	45	10	5	30
Усього годин:	90	20	10	60

5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Девіантна поведінка як предмет наукового пізнання.

Навчальна мета: закріпити знання з психологічних закономірностей девіантної поведінки, навчитись відрізняти різні форми та види поведінки, яка відхиляється.

Практичне заняття:

1. Поняття та предмет психології девіантної поведінки.
2. Місце психології девіантної поведінки в системі наук про поведінку.
3. Становлення психології девіантної поведінки як спеціальної наукової та навчальної дисципліни.
4. Завдання, проблеми та перспективи психології девіантної поведінки в сучасних умовах.

Література: [11, 23, 25, 39, 55, 56, 57, 58].

Тема 2. Співвідношення понять «нормальна поведінка» та «девіантна поведінка».

Навчальна мета: закріпити знання з психологічних закономірностей девіантної поведінки, навчитись відрізняти різні форми та види поведінки, яка відхиляється.

Практичне заняття:

1. Визначення понять норма, види норм, нормативна та девіантна поведінка, «соціальна норма».
2. Підходи до оцінки поведінкової норми, патології та девіації.
3. Біопсихологічні концепції норми та патології в теоріях З. Фрейда та Ч. Ломброзо.
4. Значення соціальних норм для людини та суспільства.
5. Функції соціальних норм.
6. Класифікація та ознаки соціальних норм.

Література: [11, 23, 25, 39, 63, 64, 70, 71, 72, 76].

Тема 4. Види і форми девіантної поведінки.

Навчальна мета: закріпити знання з психологічних закономірностей планування та прийняття управлінських рішень, знати специфіку використання найбільш ефективного стилю управління в багатьох ситуаціях професійної діяльності.

Практичне заняття:

1. Основні типи девіантної поведінки (форми проявів порушень поведінки) та їх характеристика.
2. Делінквентна поведінка.
3. Дитяча та молодіжна злочинність. Основні види. Внутрішні причини.
4. Утечі з дому та бродяжництво та їх типи.
5. Рання алкоголізація як форма токсикоманічної поведінки.

6. П'янство та алкоголізм. Стан та тенденції. Внутрішні причини.
 7. Поняття «наркотизм», «наркоманія», «токсикоманія». Найбільш поширені наркотики серед підлітків та юнацтва.
 8. Соціально-психологічний портрет наркомана та токсикомана. Внутрішні причини.
 9. Наркотики та СНІД. Правовий аспект даної проблеми.
 10. Девіації сексуальної поведінки та їх класифікація.
 11. Проституція в підлітковому та юнацькому середовищі; поняття, стан та тенденції; внутрішні причини.
 12. Феномен «сексуальної поведінки».
 13. Сексуальні перверсії (збочення) як форма сексуальних девіацій.
 14. Проституція, СНІД та інші захворювання. Правовий аспект проблеми.
 15. Суїцид. Поняття та основні види суїцидальної поведінки, стан та тенденції, внутрішні причини, медико-психологічний коментарій.
 16. Особистісні стилі суїцидентів.
 17. Характерні особливості суїцидального абонента.
 18. Мотиви суїцидальної поведінки дітей та підлітків.
- Література:** [11, 39, 61, 73, 74].

Тема 5. Психологічна профілактика та корекція девіантної поведінки.

Навчальна мета: оволодіти знаннями та навичками профілактики та психологічної корекції різних форм девіантної поведінки

Практичне заняття:

1. Поняття профілактики девіантної поведінки та соціального контролю. Запобігання та профілактика окремих форм соціальної патології (злочинності, п'янства, наркотизму, суїцидальної поведінки та ін.).
2. Психолого-педагогічна підтримка соціально дезадаптованих підлітків. Запобігання порушень процесу соціалізації неповнолітніх в сім'ях групи ризику.
3. Запобігання педагогічній запущеності дітей та підлітків у школі.
4. Соціально-психологічна та педагогічна превенція процесу криміналізації неформальних підліткових груп.
5. Поняття про психологічну технологію корекції девіантної поведінки.
6. Соціально-психологічна скринінгова діагностика девіантної поведінки. Методи та форми психологічної корекції поведінки, що відхиляється.
7. Соціально-психологічна реабілітація: поняття та зміст.
8. Психологічний захист: механізми та форми реалізації.

Література: [11, 18, 23, 43, 48, 57, 60, 68, 69].

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми та зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	<p>Тема 1. Девіантна поведінка як предмет наукового пізнання.</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Надати характеристику поведінці як психологічній категорії. 2. Визначити поняття «соціальна норма» і соціальне відхилення. 3. Розкрити поняття про девіантну поведінку. 4. З'ясувати як проявляється девіантна поведінка особистості. 5. Надати коротку характеристику видам девіантної поведінки. 6. Перелічити стадії і рівні прояву девіантної поведінки. 7. Розкрити класифікацію видів девіантної поведінки. 	12
2	<p>Тема 2. Співвідношення понять «нормальна поведінка» та «девіантна поведінка».</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 8. Назвати соціальні чинники девіантної поведінки. 9. Перелічити соціально-психологічні чинники девіантної поведінки. 10. Перелічити педагогічні чинники девіантної поведінки особистості. 11. Назвати індивідуально-психологічні чинники девіантної поведінки особистості. 12. Підготувати схему аналізу девіантної поведінки. 	12
3	<p>Тема 3. Проблема девіантної поведінки в психології</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розкрити зміст понять: акцентуація характеру, акцентуована особистість, психопатії характеру. 2. Надати характеристику основним методикам діагностики акцентуації характеру. 3. Розкрити зміст понять: «агресія», «агресивний потяг», «агресивність», «агресивна поведінка». 4. Назвати негативні і позитивні прояви агресії. 5. Вказати основні види агресії та агресивної поведінки. 6. Перелічити основні психологічні теорії, які пояснюють агресивну поведінку. 	12

	7. Розкрити зв'язок між агресивною та делінквентною поведінкою.	
4	<p>Тема 4. Види і форми девіантної поведінки.</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначити роботу психолога по превенції суїциду. 2. Визначити як діагностують суїцидальну готовність та схильність до неї? 3. Визначити в чому Ви вбачаєте особливості дитячого алкоголізму? 4. Назвати основні причини і наслідки алкоголізму. 5. Назвати та охарактеризуйте основні педагогічні підходи, методи та форми роботи щодо профілактики алкоголізму серед підлітків та молоді. 6. Надати визначення поняттям «алкоголізм», «пияцтво», «наркоманія», «токсикоманія». 7. Розкрити біологічні, психологічні і соціальні причини підліткової наркоманії. 8. Визначити основні шляхи профілактики наркоманії. 	12
5	<p>Тема 5. Психологічна профілактика та корекція девіантної поведінки.</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розкрити зміст психологічної допомоги особистості, схильної до девіантної поведінки. 2. Визначити функції та етапи профілактики і корекції девіантної поведінки особистості ви знаєте? Дайте їх характеристику. 3. Вказати форми і методи психологічної допомоги є оптимальними щодо профілактики і корекції різних проявів девіантної поведінки особистості? Наведіть приклади. 4. Розкрити суть і основні напрями розв'язання проблеми соціально-психологічної реабілітації особистості з девіантною поведінкою. 5. Назвати особливості діяльності психолога щодо профілактики девіантної поведінки? 6. Назвати методи підкріплення та їх роль у корекції девіантної поведінки. 7. Розкрити роль ЗМІ у подоланні та профілактиці девіантної поведінки особистості. 	12
	Разом	60

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ АСПІРАНТІВ

Самостійна робота аспірантів має на меті формування пізнавальної активності аспірантів, засвоєння ними основних умінь та навичок роботи з навчальними матеріалами, поглиблення та розширення вже набутих знань, підвищення рівня організованості аспірантів тощо.

У процесі самостійної роботи аспірантів мають оволодіти вміннями та навичками:

- організації самостійної навчальної діяльності;
- самостійної роботи в бібліотеці з каталогами;
- праці з навчальною, навчально-методичною, науковою, науково-популярною літературою;
- конспектування літературних джерел;
- роботи з довідковою літературою;
- опрацювання статистичної інформації;
- написання рефератів з проблем курсу.

Кожен аспірант повинен уміти раціонально організовувати свою навчальну самостійну діяльність. Важливим є вміння скласти план своєї роботи, чітко визначити її послідовність. Необхідно, щоб план самостійного навчання був реальним і його виконання приводило до плідних наслідків у навчальному процесі.

Для успішної самостійної роботи значну частину часу аспірант виділяє для роботи в бібліотеці. Треба розуміти сутність складання алфавітного й тематичного каталогів, вміти швидко знаходити в них необхідну літературу, знати особливості бібліографічного шифрування. Для плідної роботи з літературними джерелами аспіранта корисно скласти свою власну бібліографію, заповнюючи бібліографічні картки на необхідні для нього книги, брошури або статті. Для роботи у провідних бібліотеках м. Києва аспіранту треба знати їх структуру, спеціалізацію окремих підрозділів, вміти користуватися різноманітними каталогами, правильно заповнювати бланки вимоги на літературу тощо.

Відібрана для самостійного опрацювання література може бути різною як за обсягом наукових даних, так і за характером їхнього викладу. Потрібно відібрати необхідний для опрацювання матеріал (розділи, підрозділи тощо), а також розсортувати його за важливістю (що для детального вивчення, а що для ознайомчого читання). Процес читання має відбуватися повільно, вдумливо, до незрозумілих питань слід обов'язково повертатися, наводити додаткові довідки, щоб зрозуміти сутність думки автора. Знання незнайомих термінів слід одразу ж з'ясовувати за тлумачними словниками, енциклопедіями або спеціалізованими довідниками. У процесі роботи з літературою корисно робити виписки найважливіших думок, формулювань, окремих висловів на аркушах паперу із зазначенням автора, джерела,

сторінок і абзаців. Для кращого засвоєння матеріалу, розвитку творчого мислення основний зміст прочитаного доцільно формулювати у вигляді тез.

Конспект є стислим викладом основної сутності опрацьованого літературного матеріалу. Конспект має бути стислим, змістовним і записаним своїми словами і формулюваннями. Класичні визначення, оригінальні думки, вислови слід записувати до конспекту повністю з посиланням на автора, джерело і сторінку. У процесі конспектування важливо витримувати логічний зв'язок між окремими складовими тексту. У тексті конспекту корисно підкреслювати найважливіші теоретичні положення, визначення, висновки і робити помітки на полях. Систематичне конспектування опрацьованого матеріалу дисциплінує розум, відпрацьовує вміння формулювати свої думки в короткій змістовній формі, сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Для цілісного уявлення про навчальну дисципліну аспірантові необхідно користуватися довідковою літературою: енциклопедіями, енциклопедичними словниками, галузевими довідниками тощо.

Майбутній фахівець повинен достатньо вправно користуватися персональним комп'ютером. Робота з матеріалами "Інтернету" надає можливість отримувати найновішу інформацію з різних сфер життя нашої держави.

Самостійна робота аспірантів з курсу передбачає написання рефератів та підготовку фіксованих виступів. Для цього необхідно скласти план реферату чи виступу, вивчити потрібні літературні джерела, зробити виписки. За своїм змістом реферат і виступ повинні відповідати обраній темі. Виклад матеріалу має бути логічним, послідовним. Обсяг реферату, як правило, у межах 10-12 сторінок формату А4. Писати текст слід на одному боці аркуша, розбірливо, без помилок. У разі потреби слід робити посторінкові виноски.

Останнім розділом реферату повинні бути висновки, в яких аспірант узагальнює викладений матеріал і формулює свої думки з приводу опрацьованої проблеми. До реферату має бути доданий список використаної літератури, складений відповідно до існуючих вимог.

За структурою реферат складається із короткого вступу, двох або трьох розділів основної частини, висновків та списку використаної літератури. План написання реферату повинен мати внутрішню єдність і логіку, враховувати актуальність проблеми, її наукову розробленість та практичну значимість.

У **вступі** обґрунтовується актуальність проблеми, що вивчається, її практична значимість; формулюються мета й завдання дослідження, вказуються обсяг і структура реферату. Обсяг вступу не повинен перевищувати однієї сторінки комп'ютерного тексту.

Основна частина обсягом до 10 сторінок комп'ютерного тексту, викладеного у двох-трьох розділах, повинна містити виклад основних теоретичних положень, що визначають сутність і зміст предмета досліджуваної теми, з огляду на цілі й завдання реферату; розгляд різних точок зору провідних фахівців з досліджуваних питань на основі аналізу

літературних та інших інформаційних джерел; визначення пріоритетних питань, що підлягають першочерговому розв'язанню; аналізуються практичні матеріали, сучасні тенденції розвитку сучасних організацій. На основі отриманих результатів розглядаються пропозиції, рекомендації, заходи щодо досягнення цілей згідно з темою реферату. При цьому аспірант повинен виявити самостійність та ініціативу.

Висновки є завершальним етапом виконаного аспірантом реферату. Вони повинні містити короткі підсумки за результатами дослідження та прикладного аналізу об'єкта дослідження з наведенням позитивних і негативних сторін, а також нереалізованих можливостей; перелік заходів, спрямованих на розв'язання проблеми, підвищення ефективності об'єкта дослідження; отримані якісні та кількісні показники; можливі варіанти реалізації запропонованих у рефераті заходів.

Реферат виконується державною (українською) мовою. Викладення повинно мати науковий характер, чіткий, без орфографічних і синтаксичних помилок, логічно послідовний. Пряме переписування матеріалів з літератури неприпустиме.

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Для активізації процесу навчання аспірантів в ході вивчення дисципліни застосовуються такі навчальні технології та засоби:

✓ *на лекціях* чітко та зрозуміло структурується матеріал; зосереджується увага аспірантів на проблемних питаннях; наводяться конкретні приклади практичного застосування отриманих знань; звертаються до зарубіжного досвіду вирішення окремих проблем; заохочуються аспіранти до критичного сприймання нового матеріалу замість пасивного конспектування; використовуються наочні матеріали, схеми, таблиці, моделі, графіки; використовуються технічні засоби навчання: мультимедійний проектор, слайди тощо;

✓ *на практичних заняттях* запроваджуються різні навчальні технології: розгорнута бесіда, обговорення проблем, дискусії; семінар-вирішення ситуаційних вправ; розв'язання проблемних питань; мозковий штурм; кейс-методи; презентації; аналіз конкретної ситуації; робота в малих групах; рольові та ділові ігри; банки візуального супроводження; письмовий контроль знань; індивідуальне та групове опитування; перехресна перевірка завдань з наступною аргументацією виставленої оцінки тощо.

Обов'язковими елементами активізації навчальної роботи аспірантів є чіткий контроль відвідування аспірантами занять, заохочення навчальної активності, справедлива диференціація оцінок.

8. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Контроль і оцінювання знань, вмінь та навичок аспірантів складається з двох етапів:

- поточного контролю роботи аспірантів;
- підсумкового контролю (іспит).

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом.

Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення навичок проведення розрахункових робіт, умінь самостійно опрацьовувати тексти, здатності осмислити зміст теми, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань аспірантів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання задач;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульного завдання.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок аспірантів передбачає застосування таких видів:

- тестові завдання;
- розрахункові завдання;
- обговорення проблеми, дискусія;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- презентації результатів роботи;
- інші.

Об'єктом **підсумкового контролю знань** аспірантів у формі іспиту є виконання усних та письмових завдань.

На іспит виносяться вузлові питання, типові та комплексні задачі, завдання, що потребують творчого підходу та вміння синтезувати отримані знання.

Результати іспиту аспірантів заочної форми навчання оцінюються в діапазоні від 0 до 50 балів. Екзаменаційний білет містить 3 завдання.

9. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ

Перевірка знань здійснюється з метою одержання зворотної інформації про зміст, характер і досягнення у навчальному процесі суб'єктів пізнавальної діяльності та про ефективність праці викладача.

Перевірка здійснюється в усній, письмовій та практичних формах. Об'єктом оцінювання є: результати написання тестових, ситуаційних завдань; доповіді, доповнення, участь у дискусії тощо.

Метод усного опитування дозволяє з'ясувати рівень знань суб'єкта пізнавальної діяльності, його вміння коротко і лаконічно висловлювати свою думку у чітко визначений час. Враховується активність аудиторії при обговоренні питань тощо.

Оцінювання виконаних завдань і відповідей здійснюється з дотриманням таких принципів: індивідуальний характер перевірки та оцінювання знань; систематичність; диференційованість; об'єктивність; умотивованість оцінок; вимогливість та єдність вимог тощо.

Під час оцінювання враховуються такі критерії:

- характеристики відповіді: елементарна, фрагментарна, повна, логічна, доказова, обґрунтована, творча;
- якість знань: правильність, повнота, осмисленість, глибина, системність, узагальненість;
- рівень володіння розумовими операціями: вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, робити висновки;
- досвід творчої діяльності: вміння виявляти проблеми, формулювати теорії, розв'язувати проблеми.

У процесі перевірки знань і успішності аудиторії використовується модульно-рейтингова система оцінювання. Результати навчальної діяльності оцінюються за 100-бальною шкалою. Критично-розрахунковий максимум для допуску до іспиту – 75 балів (денна форма навчання), 50 балів (заочна форма навчання). За результатами вивчення дисципліни обов'язковим є підсумкове накопичення розрахункового мінімуму балів – 60 балів.

Методи контролю плануються в письмовій формі. Невід'ємною частиною підготовки аспірантів до контролю є наявність конспекту лекцій та відвідування практичних занять, а також своєчасне виконання самостійної роботи. Невчасне виконання (без поважної причини) поточних завдань і звітування з перенесенням на наступне заняття викликає зниження підсумкової оцінки за їх виконання на 20 %, а при відтермінуванні на два заняття – зниження підсумкової оцінки на 40 %.

Модульні контрольні роботи складаються з теоретичних питань, ситуаційних, і творчих завдань, тестів різного рівня складності. Ці завдання поєднуються у пропорції, яка логічно врівноважує теоретичну і практичну частину модульної контрольної роботи.

Іспит здійснюється у формі письмової роботи, за яку можна одержати максимально до 25 балів (денна форма навчання) та 50 балів (заочна форма навчання), складається з теоретичних питань, практичних (ситуаційних)

завдань, тестів різного рівня складності, які поєднуються у пропорції, що логічно врівноважує теоретичну і практичну частину екзамену.

Аспіранти, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж розрахунковий мінімум – 60 балів, вважаються такими, що не виконали навчальний план з дисципліни.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

90-100 балів – **відмінно** (A);

82-89 балів – **добре** (B);

75-81 балів – **добре** (C);

68-74 балів – **задовільно** (D);

60-67 балів – **задовільно** (E);

35-59 балів – **незадовільно** з можливістю повторного складання (FX);

1-34 балів – **незадовільно** з обов'язковим повторним курсом (F).

10. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: навчально-методичний комплекс вивчення дисципліни (робоча програма навчальної дисципліни, програма навчальної дисципліни, курс лекцій, ілюстративні матеріали).

11. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Поняття та предмет психології девіантної поведінки.
2. Місце психології девіантної поведінки в системі наук про поведінку.
3. Становлення психології девіантної поведінки як спеціальної наукової та навчальної дисципліни.
4. Структура психології девіантної поведінки.
5. Завдання, проблеми та перспективи психології девіантної поведінки в сучасних умовах.
6. Визначення понять «соціальна норма», «соціальні відхилення» та «психологія девіантної поведінки».
7. Теорія соціальної аномії Є. Дюркгейма.
8. Вчення про соціальні норми, соціальний контроль в інституті норм в структуралізмі Т. Парсонса;
9. Біопсихологічні концепції норми та патології в теоріях З. Фрейда та Ч. Ломброзо.
10. Функції соціальних норм. Класифікація соціальних норм.
11. Морфологічна структура норми: диспозиція та імператив.
12. Аксиологія соціальних норм. Норма як регулятор відношень та поведінки людини.
13. Соціальні норми як фактор соціалізації та виховання.
14. Соціальні відхилення: поняття, структура та динаміка.
15. Параметри гармонійного характеру.
16. Феномени здорового глузду та казуальної атрибуції.
17. Порівняльна характеристика гармонійних та дисгармонійних рис характеру людини.
18. Поняття «акцентуації» характеру в психології. Типологія акцентуацій характеру.
19. Назвіть основні ознаки відмінності акцентуації характеру від патології характеру.
20. Вплив виховання на розвиток патохарактерологічної особистості.
21. Диференціально-аналітична концепція М. Пезешкіана.
22. Особливості розуміння особистості в психоаналітичній теорії З. Фрейда, теорії аналітичної психології К. Юнга та індивідуальній психології А. Адлера.
23. Особистість в гештальтпсихології, біхевіоризмі та гуманістичній психології.
24. Вітчизняні теорії значущі для психології девіантної поведінки: теорія відношень особистості В. М'ясищева, діяльнісна теорія особистості А. Леонтьєва, теорія установки Д. Узнадзе, теорія структури особистості К. Платонова.
25. Назвіть основні типи девіантної поведінки (форми проявів порушень поведінки) та їх характеристика.

26. Делінквентна поведінка. Види. Причини.
27. Утечі з дому та бродяжництво та їх типи.
28. Рання алкоголізація як форма токсикоманічної поведінки.
29. Соціально-психологічний портрет наркомана та токсикомана.
30. Причини вживання наркотиків. Правовий аспект даної проблеми.
31. Девіації сексуальної поведінки та їх класифікація. Проституція в підлітковому та юнацькому середовищі; поняття, стан та тенденції; внутрішні причини.
32. Поясніть феномен «сексуальної поведінки».
33. Сексуальні перверсії (збочення) як форма сексуальних девіацій.
34. Проституція, СНІД та інші захворювання. Правовий аспект проблеми.
35. Суїцид. Поняття та основні види суїцидальної поведінки, стан та тенденції, внутрішні причини, медико-психологічний коментарій.
36. Особистісні стилі суїцидентів.
37. Характерні особливості суїцидального абонента.
38. Мотиви суїцидальної поведінки дітей та підлітків.
39. Психологічна діагностика девіантної поведінки в підлітково-юнацькому середовищі.
40. Соціально-культурне середовище як домінуючий фактор формування девіантної поведінки; її стан, призначення, функції, характеристика; виховні можливості.
41. Рівні, види та типи соціально-культурного середовища молодіжних субкультур.
42. Проаналізувати залежність різних відхилень від соціально-економічних, демографічних, етнічних, психологічних та інших факторів.
43. Регіональні, територіальні та часові відмінності розповсюдженості соціальних відхилень та проявів девіантної поведінки.
44. Гендерні варіанти девіантної поведінки.
45. Типи статево-ролевих особливостей.
46. Поняття вікової норми поведінки.
47. Специфіка дитячо-підліткової девіантної поведінки.
48. Акселерація та ретардація психічного та поведінкового розвитку.
49. Дитячі форми поведінки, що відхиляється.
50. Особливості підліткової девіації та періоду зрілості.
51. Вікова пріоритетність поведінкових девіацій.
52. Особливості впливу професійної діяльності на девіантну поведінку.
53. Професійно поведінкова норма.
54. Поняття стилю професійної діяльності. Професійно-важливі якості працівника. Професійні деформації та деструкції.
55. Класифікація родів діяльності (за С. Осиповим).
56. Показати поведінкові стереотипи та девіації поведінки окремих родів діяльності.
57. Поняття профілактики девіантної поведінки та соціального

контролю. Загальна та спеціальна профілактика.

58. Запобігання та профілактика окремих форм соціальної патології (злочинності, п'янства, наркотизму, суїцидальної поведінки та ін.).

59. Психолого-педагогічна підтримка соціально дезадаптованих підлітків.

60. Запобігання порушень процесу соціалізації неповнолітніх в сім'ях групи ризику.

61. Запобігання педагогічній запущеності дітей та підлітків у школі.

62. Соціально-психологічна та педагогічна превенція процесу криміналізації неформальних підліткових груп.

63. Сімейна та шкільна соціальна робота: поняття, специфіка, методи.

64. Соціальна допомога дітям та підліткам з девіантної поведінкою.

65. Поняття про психологічну технологію корекції девіантної поведінки.

66. Соціально-психологічна скринінгова діагностика девіантної поведінки.

67. Методи та форми психологічної корекції поведінки, що відхиляється.

68. Соціально-психологічна реабілітація: поняття та зміст.

69. Психологічний захист: механізми та форми реалізації.

70. Корекційна робота: функції, завдання, методика складання. Оцінка результативності. Індивідуальна та групова корекційні програми.

12. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки: Курс лекцій.-К., МАУП, 2006. – 88 с.
2. Вітюк Н. Р. Психологія конфлікту в таблицях і схемах : навчальний посібник / Н.Р.Вітюк. – Івано-Франківськ : Симфонія-форте, 2014. – 172 с.
3. Вольнова Л.М. Профілактика девіантної поведінки. – К. – 2009. – 120 с.
4. Гошовська Д.Т. Психологія девіантної поведінки : методичні рекомендації до практичних занять / Д.Т.Гошовська – Луцьк : 2013 р. – 68 с.
5. Гошовська Д.Т. Спеціальна психологія та методика педагогічно-корекційного тренінгу: навчально-методичний посібник. / Д.Т.Гошовська. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 220 с.
6. Гошовський Я.О. Психологія девіантної поведінки: Навч.-метод. посібник. / Я.О.Гошовський. — Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2010. – 286 с.
7. Гошовський Я.О. Психологія депривації (навчально-методичний посібник) / Я.О.Гошовський. — Луцьк, 2013. — 275 с.

Допоміжна

8. Дроздов О. Ю., Скок М. А. Проблеми агресивної поведінки особистості: Навч. посіб. — Чернігів: ЧДПУ ім. Т.Г. Шевченка, 2000. — 156 с.
9. Змановская Е.В. Девиантология: (психология отклоняющегося поведения): Учеб. пособие для студентов высших учебных заведений. - М.: Издательский дом «Академия», 2006. - 288с.
10. Канівець Т.М., Галичанська А.В., Фесун Г.С. Сімейне консультування: курс лекцій /А. В. Галичанська Т.М. Канівець Г.С. Фесун // – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2014. – 120 с.
11. Клейберг Ю. Психология девиантного поведения. - М., 2001 – 130 с.
12. Клейберг Ю.А. Психология девиантного поведения: Учебное пособие для вузов. – М., Академия, 2001.- 179с.
13. Максимова Н. Ю. Психологія адиктивної поведінки: Навч. посіб. — К.: ВПУ "Київський університет", 2002. — 308 с.
14. Менделевич В.Д. психология девиантного поведения: Учебное пособие. – М.: МЕДпресс, 2001.- 432с.
15. Протасова Н. И. Психологическая помощь детям с девиантным поведением: Метод, реком. — Астрахань: Изд-во Астрахан. гос. пед. ун-та, 2000. — 20 с.
16. Психолого-педагогічна робота з дітьми, схильними до прояву девіантної, делінквентної поведінки (з досвіду роботи спеціалістів

психологічної служби системи освіти України) [Електронний ресурс] / авт. кол.: О. П. Абухажар, Н. М. Акімова, В. В. Білецька та ін ; упор.: В. Г. Панок, Ю. А. Луценко – К. : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2014. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см.

17. Тарханова, І. Девіантна поведінка: профілактика, корекція, реабілітація [Текст]: навчальний посібник/І. Тарханова - М: Владос, 2010. – 130 с.

18. Федоришин Г.М. Психологічні проблеми сімейного виховання : навчальний посібник /Г.М.Федоришин. - Івано-Франківськ : Місто-НВ, 2013. – 224 с.

19. Федоришин Г.М. Психологія девіантної поведінки : навчально-методичний посібник / Г.М.Федоришин. - Івано-Франківськ : Місто-НВ, 2013. – 92 с.

20. Федоришин Г.М., Лютак О.З Профілактика насильства в сім'ї та у шкільному середовищі :навчально-методичний посібник / Г.М.Федоришин, О.З Лютак. - Івано-Франківськ : Місто-НВ, 2013. – 244 с.

21. Хомич, А. В. Психологія девіантної поведінки [Текст]: підручник/А. В. Хомич.- Ростов-на-Дону: Південно-Російський Гуманітарний Інститут, 2006. - 358 с.

22. Шнейдер, Л. Б. Девіантна поведінка дітей і підлітків [Текст]: навчальний посібник/Л. Б. Шнейдер - М. : Академічний Проект, 2005. - 336 с.

23. Штінова, Г. Н. Соціальна педагогіка [Текст]: підручник для вузів/Г. Н. Штінова.- М. : Гуманітарний видавничий центр ВЛАДОС, 2008. 447 с.

24. Юридична психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О.Є. Самойлов, М.С. Корольчук, В.М. Корольчук, С.М. Миронець, Г.М. Ржевський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 432 с.

Інформаційні ресурси

25. lnu.edu.ua/general/aboutu.htm - Бібліотека ЛНУ імені Івана Франка

26. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/> - поиск научных публикаций на англ.яз.

27. <http://univertv.ru/> – видеозаписи лекций специалистов разных областей науки.

28. <http://www.readwritethink.org> – бесплатные технологии в помощь учителю.

29. Український медичний та моніторинговий центр з алкоголю та наркотиків МОЗ України – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://ummcda.org.ua>.

ЗМІСТ

1. Опис навчальної дисципліни	3
2. Мета та завдання навчальної дисципліни	4
3. Програма навчальної дисципліни	8
4. Структура навчальної дисципліни	10
5. Теми практичних занять	11
6. Самостійна робота	13
7. Методи навчання	18
8. Методи контролю	19
9. Система оцінювання	20
10. Методичне забезпечення	21
11. Орієнтовний перелік питань до підсумкового контролю знань	22
12. Рекомендована література	25

Навчально-методичне видання

Пріб Гліб Анатолійович

**Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни
«Психологія девіантної поведінки»**

Відповідальний за випуск Л.М. Завиніченко
Комп'ютерний набір Г.А. Пріб

Підписано до друку 28.08.2019 р. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк ротатійний трафаретний. Ум. друк. арк. 1,96.
Тираж 100 прим. Зам. № _____

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів
видавничої продукції. Серія ДК №1805 від 25.05.2004.

Інститут підготовки кадрів
державної служби зайнятості України (ІПК ДСЗУ)
03038, Київ – 38, вул. Нововокзальна 17.
Тел./факс (044) 536-14-85